

از خارج

رفتار و ذهنیت خبرنگاران
ایرانی در خارج از ایران

به داخل

ماگدالنا وژیژاک

ایمی برونت

برایار اسمیت

زمستان ۱۳۹۲

ترجمه نگار مرتضوی

درباره نویسندگان و مرکز پژوهش رسانه در ایران

مرکز پژوهش رسانه در ایران یک شبکه همکاری برای گسترش اطلاعات درباره فضای رسانه ای ایران است. هدف ما تقویت یک شبکه جهانی از پژوهشگران و اصحاب رسانه ایرانی است تا با ارائه تصویری ظریفتر از نقش رسانه و گردش اطلاعات در ایران، به جامعه مدنی ایران و سیاستگذاران این حوزه کمک کند.

ماگدالنا وژیژاک (دکتری ارتباطات، دانشکده ارتباطات انبرگ دانشگاه پنسیلوانیا، کارشناس ارشد جامعه شناسی، دانشگاه ورشو) مدیر نظرسنجی موسسه پژوهش رسانه در ایران و استادیار ارتباطات سیاسی در دانشگاه آمستردام است.

ایمی برولت (کارشناس ارشد روزنامه‌نگاری، دانشگاه کلرادو در بولدر) پژوهشگر مهمان در مرکز مطالعات ارتباطات بین‌الملل و محقق مرکز پژوهش رسانه در ایران است. از جمله پژوهش‌های او در این مرکز «سانسور اینترنت در ایران» است. او پیش از این سردبیر ارشد و مدیر پروژه قوانین رسانه‌ای مجارستان در اروپا بود، گزارشی که در سال ۲۰۱۲ توسط مرکز مطالعات رسانه و ارتباطات در دانشگاه مرکزی اروپا در بوداپست منتشر شد.

برایار اسمیت (کارشناس ارشد ارتباطات، دانشگاه پنسیلوانیا) دستیار مدیر مرکز مطالعات ارتباطات بین‌الملل در دانشکده ارتباطات انبرگ دانشگاه پنسیلوانیا و مدیر مرکز پژوهش رسانه در ایران است.

نگار مرتضوی (کارشناس ارشد توسعه بین‌الملل، دانشگاه برن‌دایز) خبرنگار و مترجم ساکن آمریکا است.

نویسندگان مایلند از **محمود عنایت** برای کمک‌هایش به این پژوهش تشکر کنند.

موسسه پژوهش رسانه در ایران
مرکز مطالعه ارتباطات بین‌الملل
دانشکده ارتباطات انبرگ
دانشگاه پنسیلوانیا

شماره ۳۶۲۰ خیابان والنات، فیلادلفیا، پنسیلوانیا، کد پستی ۱۹۱۰۴

تلفن: ۰۰۱-۲۱۵-۸۹۸-۹۷۲۷

نماین: ۰۰۱-۲۱۵-۵۷۳-۲۶۰۹

iranmedia@asc.upenn.edu
www.iranmediaresearch.org
<http://www.global.asc.upenn.edu>

طراحی: جی ۲ دیزان

فهرست مطالب

۱	مقدمه
۴	خلاصه یافته‌ها
۷	نمونه نظر سنجی
۱۰	۱. جامعه مخاطب/پوشش خبری
۱۴	۲. نقش روزنامه‌نگاران
۱۷	۳. فضای کاری
۲۷	نگاه به آینده
۲۹	مراجع

مقدمه

حدود سه الی پنج میلیون ایرانی بعد از سال ۱۳۵۷ در دو موج عمده مهاجرت، ایران را ترک کرده‌اند؛ اولین و بزرگترین موج مهاجرت در جریان بحران سیاسی و اقتصادی دهه بعد از انقلاب اتفاق افتاد؛ و موج دوم بعد از انتخابات ۱۳۸۸ و در نتیجه سرکوب مخالفان و رسانه‌ها توسط حکومت اتفاق افتاد.^۱

سرکوب خبرنگاران ایرانی در دوران ریاست جمهوری احمدی‌نژاد (۱۳۸۴-۱۳۹۲) توجه جهانی را به محدودیت رسانه‌ها در ایران جلب کرد. در جریان تظاهرات گسترده علیه پیروزی بحث‌انگیز احمدی‌نژاد در انتخابات سال ۱۳۸۸، مقامات ده‌ها رسانه مخالف را تعطیل و صدها خبرنگار و وبلاگ‌نویس را به خاطر تحریک اعتراضات ضد-دولتی بازداشت کردند.^۲ طبق گزارش سازمان گزارشگران بدون مرز، ایران در سال ۲۰۱۰ میلادی رتبه دوم دنیا را از نظر بیشترین تعداد روزنامه‌نگاران زندانی داشت - و حدود ۸۰ خبرنگار هم برای پیشگیری از محاکمه توسط حکومت، از ایران فرار کردند.^۳

خبرنگاران ایرانی که ایران را ترک کرده‌اند عموماً در خارج از ایران به عنوان خبرنگار به کارشان ادامه می‌دهند و در یکی از چند شبکه ماهواره‌ای جهانی - مثل تلویزیون بی‌بی‌سی فارسی، رادیو اروپای آزاد/رادیو فردا، بخش فارسی صدای آمریکا، - و یا رسانه‌های آنلاین که توسط مخالفان در تبعید و یا خبرنگاران مستقل تاسیس شده‌اند کار می‌کنند.^۴ به دلیل افزایش محدودیت‌های رسانه‌ای و سانسور حکومتی، خبرنگاران ایرانی که در رسانه‌های فارسی جهانی کار می‌کنند نقش کلیدی در ارائه اخبار و اطلاعات مستقل مربوط به ایران دارند - نه تنها برای ایرانیان ساکن خارج از کشور بلکه برای ایرانیان در داخل ایران - و به رشد یک شبکه جهانی اطلاعات و ارتباطات ایرانیان کمک کرده‌اند.

این شبکه عموماً با گسترش اینترنت و کانال‌های ماهواره شکل گرفته، که روش‌های ارتباطات و گردش اطلاعات را در داخل و خارج از ایران تغییر داده‌اند. برای مقامات ایران در سال‌های اخیر رشد روزافزون وبسایت‌ها و کانال‌های ماهواره فارسی در دنیا، چالش‌ها و تهدیدهای عمده‌ای را برای تسلط حکومت بر اطلاعات و ارتباطات ایجاد کرده است. حکومت هم در مقابل سعی کرده دسترسی جامعه به شبکه‌های ارتباطی جهانی را با محدودیت‌های قانونی و فناوری، کنترل کند - مثل کم کردن سرعت اینترنت،^۵ بستن و فیلتر کردن وبسایت‌ها، پارازیت روی شبکه‌های خارجی.^۶

اما همزمان با این تلاش‌ها، استفاده از اینترنت و تلویزیون ماهواره‌ای در ایران رشد گسترده‌ای دارد. بیش از نیمی از جمعیت ۷۸ میلیونی ایران مرتب از اینترنت استفاده می‌کنند - در مقایسه با ۳ میلیون در سال ۲۰۱۱^۷ - و اکثریت جمعیت ایران که

^۱ آمارهای مربوط به جمعیت ایرانیان خارج از ایران متنوع است. برای اطلاعات بیشتر درباره موج مهاجرت بعد از سال ۱۳۸۸ مراجعه کنید به آمار و روند پناهندگی در کشورهای صنعتی، ۲۰۱۱، کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل متحد، در <http://www.unhcr.org/4e9beaa19.html>

^۲ بر اساس گزارش خانه حقوق بشر ایران، در سال ۲۰۱۰، ۱۴۷ خبرنگار بازداشت و ۴۳ نفر محاکمه شدند. م. سمیعی‌نژاد (۲۰۱۱) «رسانه و اینترنت تحت کنترل و سانسور» در ت. دانش، ن. انصاری، مرور حقوق بشر ایران: دسترسی به اطلاعات. مرکز سیاست خارجه. در

^۳ سازمان گزارشگران بدون مرز (۲۰۱۳) ایران «بزرگترین زندان خبرنگاران» است. مراجعه کنید به <http://cpj.org/mideast/iran>

^۴ وبسایت‌های محبوب ایرانی خارج از ایران شامل روز آنلاین (roozonline.com)، مردمک (Mardomak.org) و خودنویس (Khodnevis.org) است.

^۵ کالین اندرسن، «خاموش کردن اینترنت: کم کردن سرعت به عنوان یک روش سانسور در ایران» آرکسیو، ژوئن ۲۰۱۳ <http://arxiv.org/abs/1306.4361>

^۶ «پارازیت ماهواره در ایران: جنگ روی امواج»، اسمال مدیا، نوامبر ۲۰۱۲،

^۷ <http://www-tc.pbs.org/wgbh/%20pages/frontline/tehranbureau/%20SatelliteJammingInIranSmallMedia.pdf>

^۸ آمار جهانی اینترنت <http://www.internetworldstats.com/stats5.htm>

جوان و آشنا به فناوری هستند مرتبا از ابزارهای ضدفیلتر برای دسترسی به سایت‌های ممنوع و فیلتر شده استفاده می‌کنند.⁸ همچنین علی‌رغم این که داشتن آنتن ماهواره در ایران ممنوع است، تلویزیون‌های ماهواره‌ای هم به شدت در میان مخاطبان داخل ایران محبوب شده‌اند⁹ و دست‌کم ۵۰ کانال ماهواره‌ای خبر و سرگرمی به زبان فارسی در داخل ایران پخش می‌شود.¹⁰ در نتیجه تلویزیون دولتی ایران (صدا و سیما جمهوری اسلامی) - تنها رسانه صوتی تصویری در داخل ایران - که به شدت سانسور می‌شود ناچار شده با کانال‌های ماهواره خارجی فارسی زبان رقابت کند، مثل شبکه خبری بی‌بی‌سی فارسی که عموماً روایت‌های متضادی از اخبار رسمی ارائه می‌کند، سیاست‌های دولت را نقد می‌کند، و موضوعات گسترده‌ای را پوشش می‌دهد که از نظر سیاسی و فرهنگی در رسانه‌های داخلی حساسیت برانگیز هستند.

در جریان نا آرامی‌های سیاسی بعد از انتخابات ۱۳۸۸، رسانه‌های بین‌المللی فارسی زبان نقشی کلیدی در انتقال اخبار و اطلاعات بین جامعه ایران و جامعه جهانی داشتند که باعث شد مقامات ایران سعی کنند دسترسی جامعه به این رسانه‌ها را محدود کنند.¹¹ در فضای بعد از سال ۱۳۸۸، مقامات ایران مرتب این رسانه‌ها را هدف حملات پارازیت و فیلترینگ قرار دادند و آنها را به توطئه در یک «جنگ نرم» رسانه‌ای از طرف قدرت‌های غربی علیه ایران متهم کردند.

سرازیر شدن سیل اخبار و اطلاعات به داخل ایران، نشانه پیچیدگی فضای رسانه‌ای ایران است که در آن اینترنت و تلویزیون‌های ماهواره روند استفاده مخاطبان ایرانی از رسانه را تغییر داده است. مثل آن دسته جوامعی که حکومت‌هایشان تلاش می‌کنند منابع داخلی و خارجی اخبار و اطلاعات را کنترل کنند، مخاطبان ایرانی هم به مرور پیشرفته شده‌اند و عموماً اخبار را از منابع و رسانه‌های مختلف دولتی و غیردولتی دریافت می‌کنند.¹²

در حالی که توجه جهانی به شدت متوجه وضعیت بد خبرنگاران در ایران است، ما اطلاعات زیادی درباره جامعه خبرنگاران ایرانی ساکن و شاغل در خارج از ایران نداریم. با توجه به نقش کلیدی که این خبرنگاران در فضای خبری فراملیتی ایران ایفا می‌کنند، درک بهتر تصورات و انگیزه‌های خبرنگاران ایرانی خارج از ایران اهمیت زیادی دارد.

برای این تحقیق، برنامه پژوهش رسانه در ایران از خبرنگاران ایرانی ساکن و شاغل در خارج از ایران نظرسنجی کرد. هدف ما بررسی دقیق‌تر نقش و رابطه خبرنگاران ایرانی خارج از کشور با مخاطبان داخلی و بین‌المللی آنها و همچنین افزایش اطلاعات ما از فرهنگ رسانه‌ای ایرانیان خارج از کشور است.

⁸ «راهی یافتن: دسترسی ایرانیان به اخبار و اطلاعات» مرکز پژوهش رسانه در ایران (۲۰۱۱-۲۰۱۲) http://iranmediaresearch.org/sites/default/files/research/pdf/1340899786/944/finding_a_way.pdf؛ ماگدالنا وژیژاک و بریار اسمیت، «آیا سیاست توییت می‌شود؟ استفاده جوانان ایرانی از رسانه‌های نو در ۲۰۱۱»، رسانه جدید و جامعه، مارس ۲۰۱۳؛ «سانسور اینترنت در ایران: یک نمودار»، مرکز پژوهش رسانه در ایران (۲۰۱۳)، <http://www.iranmediaresearch.org/en/research/pdf/1296>.

⁹ بر اساس گزارش آوریل ۲۰۱۳ صدا و سیما ایران، بیش از ۴۲ درصد مردم ایران روزانه سه ساعت تلویزیون ماهواره غیرقانونی تماشا می‌کنند. بروید به: «بیش از ۴۰٪ ایرانیان کانال‌های غیرقانونی تلویزیونی تماشا می‌کنند» آژانس خبری فرانسه، ۲۸ اوت ۲۰۱۳ <http://goo.gl/fo3N6D>.

¹⁰ «پارازیت ماهواره در ایران: جنگ روی موج‌ها» اسمال منیا، نوامبر ۲۰۱۲، <http://www-tc.pbs.org/wgbh/pages/frontline/tehranbureau/SatelliteJammingInIranSmallMedia.pdf>.

¹¹ اولیور لوفت، «انتخابات ایران: مبارزه سرویس جهانی بی‌بی‌سی با پارازیت ماهواره» گاردین، ۱۹ ژوئن ۲۰۰۹، <http://www.theguardian.com/media/2009/jun/19/iran-bbc-worldwide>.

¹² «به دنبال راه: ایرانیان چطور اخبار و اطلاعات را به دست می‌آورند»، پژوهش رسانه در ایران (۲۰۱۱-۲۰۱۲)، http://iranmediaresearch.org/sites/default/files/research/pdf/1340899786/944/finding_a_way.pdf؛ وژیژاک، م. و بریار اسمیت، «آیا سیاست توییت می‌شود؟ استفاده از رسانه‌های نو توسط جوانان ایرانی در سال ۲۰۱۱»، رسانه نو و جامعه، مارس ۲۰۱۳.

نظرسنجی ما مشخصا به سوالات زیر پاسخ می‌دهد:

- خبرنگاران ایرانی در خارج ایران چطور با مخاطبان خود ارتباط برقرار می‌کنند؟
- از نظر این خبرنگاران مهمترین منبع اخبار و اطلاعات برای ایرانیان داخل ایران چیست؟
- این خبرنگاران نقش خود را به عنوان خبرنگاران خارج از ایران چطور می‌بینند: آیا معتقدند باید کنشگران حامی جامعه مدنی باشند یا اخبار ایران را به صورت مستقل گزارش دهند؟
- خبرنگاران خارج از ایران تا چه اندازه آزادند اخبار مربوط به ایران را پوشش دهند و نگران امنیت خود و خانواده‌شان نباشند؟
- آیا این خبرنگاران رضایت شغلی دارند؟ مزایا و معایب اصلی خبرنگاری در خارج چیست؟

ما در این پژوهش سعی کرده‌ایم ابعاد جهانی خبرنگاری ایرانی و تصور خبرنگاران ایرانی خارج ایران از نقش خودشان و فضای رسانه‌ای ایران را بررسی کنیم.

پژوهش ما بخشی از یک مجموعه رو به رشد از اطلاعات مربوط به فضای رسانه‌ای و مخاطبان خبر در ایران است.¹³ رسانه‌های دولتی در ایران به شدت سانسور می‌شوند و خبرنگاران مرتبا با سرکوب و فشار حکومت مواجه هستند، با این حال فضای رسانه‌ای در ایران پویا، سرزنده و پیچیده است. ایرانیان یک جامعه به شدت مطلع و متصل هستند - علی‌رغم تلاش حکومت برای محدودیت بعضی اطلاعات - و اخبار را از مجموعه متنوعی از منابع داخلی و خارجی دریافت می‌کنند.

¹³ مصاحبه با توماس اردبرینک، خبرنگار نیویورک تایمز در تهران، در «ارتباط با غرب، رهبر ایران حمایت داخلی را جلب کرد»، در برنامه ویژه صبح رادیو ملی آمریکا، ۲۸ سپتامبر ۲۰۱۳، <http://www.npr.org/blogs/parallels/2013/09/27/226716508/>, reaching-out-to-the-west-irans-leader-wins- support-at-home

خلاصه یافته‌ها

یافته‌های ما بر اساس پاسخ‌ها به یک نظرسنجی آنلاین است که ۶۹ خبرنگار ایرانی ساکن و شاغل در خارج از ایران آن را کامل کردند.¹⁴ اکثریت پاسخ دهندگان ایران را بعد از سال ۱۳۸۴ ترک کرده‌اند و به عنوان خبرنگار برای رسانه‌های آنلاین کار می‌کنند.

لینک به نظرسنجی آنلاین به روش هدف‌گذاری شده منتشر شد،¹⁵ با تکیه بر گروه‌ها و شبکه‌های آنلاین خبرنگاران ایرانی شاغل در خارج از ایران از جمله فدراسیون بین‌المللی خبرنگاران، سازمان گزارشگران بدون مرز، نیوزبان. کام، شبکه بین‌المللی روزنامه‌نگاران، یک شبکه اخبار برای خبرنگاران ایرانی، و یک صفحه خصوصی فیس‌بوک مخصوص خبرنگاران ایرانی.

از آن جا که ممکن است بسیاری از خبرنگاران ایرانی شاغل در خارج ایران عضو این گروه‌ها نباشند، این نظرسنجی احتمالاً نظر همه خبرنگاران ایرانی خارج از ایران را منعکس نمی‌کند، خصوصاً خبرنگاران مسن‌تر که کمتر احتمال دارد در اینترنت به این نظرسنجی دسترسی داشته باشند.

این نظرسنجی چند موضوع کلیدی را بررسی کرد:

- **مخاطبان/پوشش خبری:** مخاطبان اصلی خبرنگاران ایرانی در خارج از ایران، موضوعات اصلی که آنها پوشش می‌دهند، و تصور آنها از عادات ایرانیان در مصرف خبر؛
- **نقش خبرنگاران و روش‌های حرفه‌ای و اخلاقی:** خبرنگاران ایرانی نقش و اثر خود در جامعه را چگونه می‌بینند؛
- **فضای کاری:** تصور خبرنگاران از درجه آزادی بیان به عنوان یک خبرنگار در خارج از ایران، شامل مسائل مربوط به امنیت خود و خانواده‌شان در ایران، درجه رضایت شغلی، همچنین مزایا و معایب کار به عنوان یک خبرنگار در خارج از ایران.

پژوهش ما نشان می‌دهد که خبرنگاران ایرانی ساکن و شاغل در خارج از ایران عمیقاً به جامعه ایران و جامعه فارسی‌زبانان خارج از ایران مرتبط هستند، و معتقدند مهم‌ترین نقش آنها مطلع کردن هر دو «جامعه» از مسائلی است که در اخبار داخلی ایران گزارش نمی‌شود. اکثریت پاسخ دهندگان به این نظرسنجی در رسانه‌های فارسی کار می‌کنند، مسائل و سیاست روز ایران را گزارش می‌دهند و موضوعات «خط قرمز» که خبرنگاران داخل ایران اجازه ندارند آنها را پوشش بدهند.

اما یافته‌های ما نشان می‌دهد که اکثر پاسخ دهندگان معتقد نیستند که باید نقش یک کنشگر را داشته باشند و به جامعه مدنی در ایران کمک کنند، بلکه باید جامعه را با گزارش بی‌طرفانه و براساس حقایق، مطلع کنند. پاسخ دهندگان به نظرسنجی ما قویاً

¹⁴ نظرسنجی به زبان فارسی انجام شد.

¹⁵ شیوه نمونه برداری هدف‌گذاری شده و گلوله برفی هر دو روش‌های غیر احتمالی هستند که برای جوامعی که به راحتی در دسترس نیستند استفاده می‌شوند. نمونه‌گیری با هدف انجام شد به این معنی که پاسخ دهندگان از میان گروه‌های آنلاین خبرنگاران ایرانی ساکن خارج انتخاب شدند و در نتیجه پاسخ دهندگان بر اساس خصوصیات و شرایط مشخصی انتخاب شدند. این نمونه برداری با منظور انجام شد به این معنی که ما با شبکه ایرانیان تماس گرفتیم که لینک نظرسنجی آنلاین را به آشنایان خود که خبرنگاران ساکن خارج از ایران هستند بفرستند و آنها این لینک را با آشنایان خود به اشتراک بگذارند. مراجعه کنید به شوت، ر. (۲۰۱۲). تحقیق در دنیای اجتماعی: روش و تمرین تحقیق (چاپ هفتم). لندن: سیج.

کارشان را خبرنگاری برای منافع عمومی می‌دانند به این معنی که نقش اصلی رسانه، مطلع کردن شهروندان و نظارت بر کسانی است که قدرت سیاسی و اقتصادی دارند. خبرنگاران ایرانی در ایران هم باورهای مشابهی را درباره نقش‌شان در جامعه ابراز کردند، که در نظر سنجی اخیر ما درباره نظرات و عملکرد خبرنگاران داخل ایران به آن اشاره شد.¹⁶

یافته‌های ما همچنین اطلاعات مهمی را درباره درجه آزادی - کاری و شخصی - که خبرنگاران ایرانی شاغل در خارج از ایران دارند، نشان می‌دهد. با اینکه پاسخ دهندگان عموماً معتقد هستند آزادی کاری بسیار زیادی نسبت به خبرنگاران داخل ایران دارند، اکثر آنها همچنین گفتند که کاملاً احساس آزادی نمی‌کنند که بتوانند مسائل مربوط به ایران را بدون ترس از امنیت خود و خانواده‌شان، گزارش کنند. اکثر پاسخ دهندگان همچنین معتقد هستند که هدف حملات سایبری از طرف دولت ایران یا حامیان آن قرار گرفته‌اند - که همزمان شده با حمله‌های مشابه به خبرنگاران ایرانی که در رسانه‌های خبری غربی کار می‌کنند.¹⁷

در مجموع پاسخ دهندگان گفته‌اند که رضایت شغلی بسیار بالایی دارند. اکثر آنها گفته‌اند که مهم‌ترین مزیت کار به عنوان یک خبرنگار در خارج از ایران - عموماً - درجه بالاتر «آزادی» است که به روش‌های مختلف ابراز کردند از جمله: نبود سانسور و خود سانسوری، امکان تحقیق و انتشار گزارش‌های خبری، امکان پژوهش و نقد دولت ایران، امکان دسترسی به اخبار و اطلاعات جهانی.

اما در مقابل، اکثر پاسخ دهندگان گفتند که دسترسی نداشتن به جامعه ایران و چالش‌های مصاحبه و گفتگو با منابع داخل ایران، مهم‌ترین عیب کار خبرنگاری در خارج از ایران است. همچنین تعداد قابل توجهی از آنها نسبت به توانایی تولید گزارش‌های خبری بی طرف درباره ایران ابراز نگرانی کردند چرا که تحت فشار مخالفان رژیم ایران هستند و همچنین پوشش خبری مستقلی درباره ایران وجود ندارد.

عجیب نیست که یافته‌های ما نشان داده خبرنگاران ایرانی شاغل در خارج ایران برای جمع آوری اخبار و گزارش‌ها، و همچنین برای انتشار مطالب‌شان، شدیداً بر رسانه‌های جدید، خصوصاً وبسایت‌های خبری داخلی و بین‌المللی تکیه می‌کنند. این روند نشانه چالش‌ها و محدودیت‌های ویژه‌ای است که این گروه برای گزارش و ارتباط آزاد و مستقیم با منابع داخل ایران با آن روبرو هستند.

همچنین پژوهش ما داده‌های جدیدی را درباره تصور‌ها از روند مصرف خبر بین مخاطبان داخل ایران ارائه می‌کند.¹⁸ ما از پاسخ دهندگان خواستیم که مهم‌ترین منابع خبر و اطلاعات سیاسی برای مخاطبان ایرانی داخل ایران را نام ببرند. به گفته آنها تلویزیون‌های ماهواره و بعد از آن اینترنت و بعد تلویزیون دولتی، مهم‌ترین منبع خبر برای ایرانیان هستند. این پاسخ‌ها نشانه افزایش محبوبیت تلویزیون‌های ماهواره و اینترنت به عنوان منابع اصلی خبر برای ایرانیان است.¹⁹ علی

¹⁶ «مواجهه با محدودیت، یافتن آزادی: گزارشی عمیق از خبرنگاران ایرانی در ایران»، پژوهش رسانه در ایران (۲۰۱۳)، <http://iranmediaresearch.org/en/research/download/1444>

¹⁷ مراجعه کنید به گزارش‌های کمیته حمایت از خبرنگاران، (iranian-authorities-target-internet-media-، <http://www.cpj.org/2013/06/> before-e.php)؛ سازمان حقوق بشر ایران (iran_election / <http://www.iranhumanrights.org/2013/06/>)؛ خبرنگاران بدون مرز (http://en.rs.f.org/iran-exile-journalists-threatened-03-10-2013,45279.html).

¹⁸ «راهی یافتن: ایرانیان چطور به اخبار و اطلاعات دسترسی پیدا می‌کنند» برنامه پژوهش رسانه در ایران (۲۰۱۱-۲۰۱۲)،

http://iranmediaresearch.org/sites/default/files/research/pdf/1340899786/944/finding_a_way.pdf. «استفاده از رسانه در ایران ۲۰۱۳» مجموعه پژوهش بی‌بی‌سی (ژوئن ۲۰۱۲) <http://www.bbg.gov/blog/2012/06/12/bbg-data-show-iran-internet-satellite-usage-at-all-time-high>

¹⁹ وژیژاک، م. و برابار اسمیت، «آیا سیاست توییت می‌شود؟ استفاده جوانان ایرانی از رسانه‌های نو در سال ۲۰۱۱»، رسانه نو و جامعه، مارس ۲۰۱۳.

رغم این که تلویزیون ماهواره در ایران غیرقانونی است و اینترنت اغلب کند، فیلتر یا قطع می‌شود.²⁰ با اینکه استفاده روزافزون از تلویزیون های ماهواره در ایران روشن است²¹، میزان محبوبیت آن معمولاً در نظرسنجی‌ها مشخص نیست چرا که داشتن آنتن ماهواره در ایران غیرقانونی است. مثلاً در نظرسنجی قبلی مرکز پژوهش رسانه در ایران درباره استفاده ایرانیان از رسانه، فقط ۹٪ پاسخ دهندگان گفته‌اند که به بی‌بی‌سی فارسی دسترسی دارند.²² اما پژوهش‌های جدید نشان داده که تماشای تلویزیون ماهواره در ایران به شدت زیاد شده²³ و خصوصاً مخاطبان شبکه‌های ماهواره‌ای فارسی زبان مثل تلویزیون فارسی بی‌بی‌سی، در داخل ایران افزایش پیدا کرده‌اند.²⁴

²⁰ اندرسن، ک. «کند کردن اینترنت: دستکاری سرعت اینترنت به عنوان سانسور در ایران»، آرشیو، ژوئن ۲۰۱۳، <http://arxiv.org/abs/1306.4361>

²¹ پال سون و فرناز فسیجی، «در آسمان‌های ایران، جنگ بر سر کنترل تلویزیون ماهواره»، وال استریت ژورنال، ۲۷ دسامبر ۲۰۱۱، <http://online.wsj.com/article/SB10001424052970203501304577088380199787036.html>

²² «راهی یافتن: ایرانیان چطور به اخبار و اطلاعات دسترسی پیدا می‌کنند» برنامه پژوهش رسانه در ایران (۲۰۱۱-۲۰۱۲)، http://iranmediaresearch.org/sites/default/files/research/pdf/1340899786/944/finding_a_way.pdf

²³ در آوریل ۲۰۱۳ پژوهش صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران تخمین زد که ۴۲٪ ایرانیان حدوداً سه ساعت در روز را صرف تماشای کانال‌های تلویزیونی می‌کنند که تنها با آنتن‌های غیرقانونی ماهواره‌ای قابل دسترسی هستند، مراجعه کنید به: <http://www.middle-east-online.com/english/?id=60953>

²⁴ «با وجود تداوم سانسور، مخاطبان بی‌بی‌سی فارسی در ایران تقریباً دو برابر شده‌اند»، منیا سنتر بی‌بی‌سی، آوریل ۲۰۱۳، <http://www.bbc.co.uk/mediacentre/latestnews/2013/persian-arabic-audiences-rise.html>

نمونه نظرسنجی

خبرنگارانی که در این نظرسنجی شرکت کردند، ترکیبی از کارمندان و خبرنگاران آزاد شاغل در رسانه‌های خبری بین‌المللی متعدد هستند.

نمودار ۱.

پاسخ دهندگان در خارج ایران به عنوان خبرنگار برای این نوع رسانه‌ها کار می‌کنند.²⁵ توضیح: مجموع درصدها مساوی ۱۰۰٪ نیست؛ پاسخ دهندگان می‌توانستند بیشتر از یک جواب را علامت بزنند.

وبسایت خبری

67%

کانال تلویزیون

35%

کانال رادیو

29%

خبرنامه

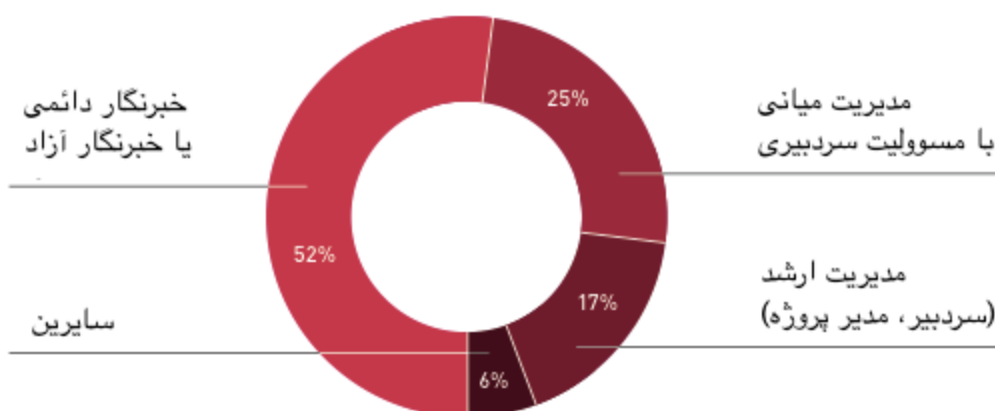
7%

روزنامه (روزانه و هفتگی)

5.7%

نمودار ۲.

نقش پاسخ دهندگان در این سازمان‌های خبری

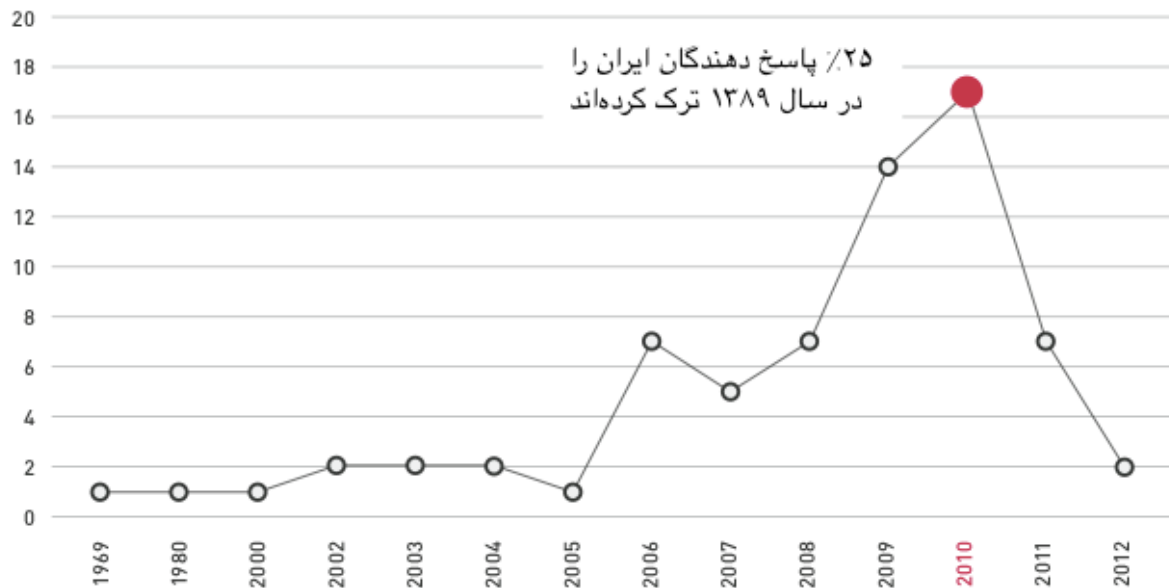

²⁵ از پاسخ دهندگان خواسته شد همه مواردی که شامل آنها می‌شود را علامت بزنند.

اکثر پاسخ دهندگان (۸۹٪) بعد از سال ۱۳۸۴ و تعداد قابل توجهی در ۱۳۸۸ یا بعد از آن ایران را ترک کرده‌اند.

نمودار ۳.

سالی که پاسخ دهندگان ایران را ترک کرده‌اند

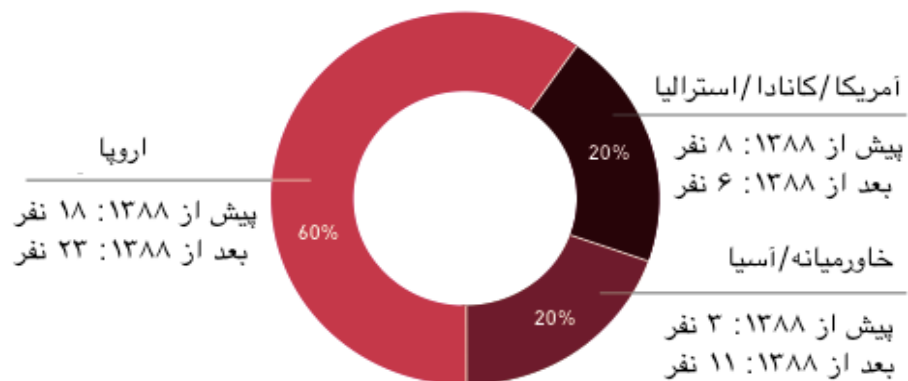

اکثریت پاسخ دهندگان (۶۰٪) در اروپا زندگی می‌کنند، ۲۰٪ در آمریکا، کانادا یا استرالیا، و ۲۰٪ دیگر هم در خاورمیانه یا آسیا زندگی می‌کنند. اکثریت پاسخ دهندگان (۴۱٪) که در اروپا زندگی می‌کنند، ساکن بریتانیا هستند.

نمودار ۴.

محل زندگی پاسخ دهندگان

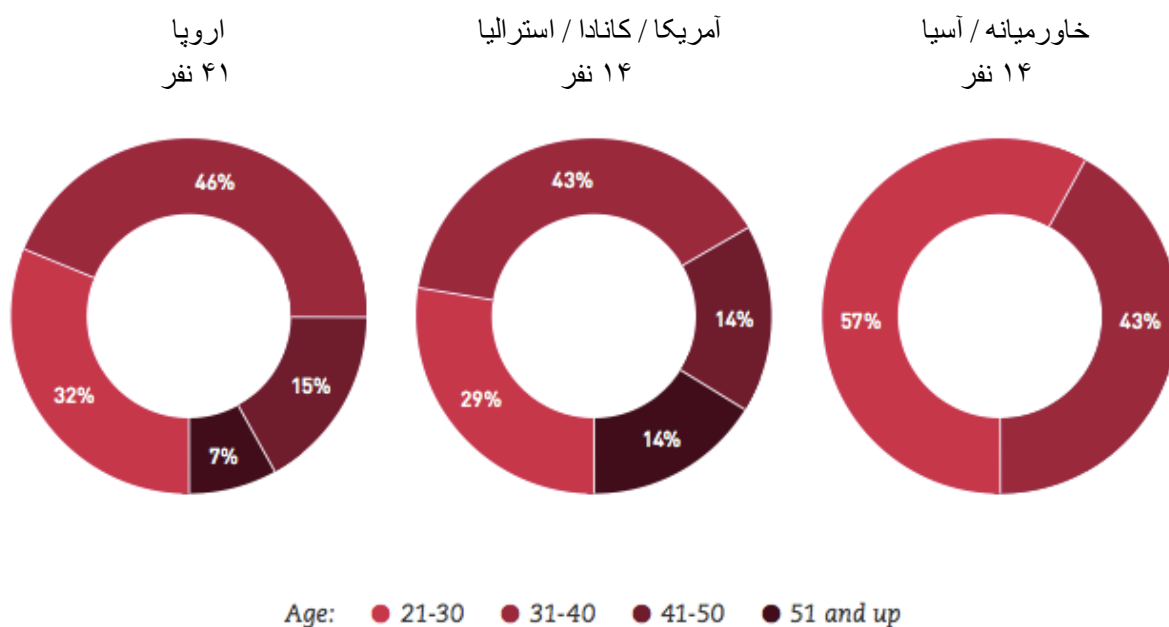
در میان ۴۱ پاسخ دهنده که ساکن اروپا هستند، ۱۷ نفرشان (۴۱٪) در بریتانیا زندگی می‌کنند.

اکثر پاسخ دهندگان (۸۱٪) کمتر از ۴۰ سال سن دارند. از بین کسانی که در سال ۱۳۸۸ یا بعد از آن ایران را ترک کردند، اکثرشان کمتر از ۳۰ سال سن دارند و کسانی که پیش از ۱۳۸۸ ایران را ترک کرده‌اند کمی مسن‌تر هستند (۴۸٪ آنها بین ۳۱ تا ۴۰ سال سن دارند).

نمودار ۵.

سن پاسخ دهندگان بر اساس محل زندگی آنها

اکثر شرکت کنندگان (۷۰٪) مرد هستند. تقریباً تمام شرکت کنندگان (۹۰٪) تحصیلات دانشگاهی دارند و اکثر آنها در رشته خبرنگاری یا ارتباطات مدرک دارند. پاسخ دهندگان بین ۳ الی ۴۰ سال و به طور متوسط ۱۳ سال سابقه کار در حوزه خبرنگاری دارند.

۱. جامعه مخاطب، پوشش خبری، و مصرف رسانه

۱.۱ جامعه مخاطبان و انواع پوشش خبری

اولین هدف ما، بررسی این مسئله است که خبرنگاران ایرانی ساکن و شاغل در خارج ایران نقش خود را نسبت به جامعه داخلی و بین‌المللی چه می‌بینند. هدف ما این بود که بهتر متوجه شویم که خبرنگاران ایرانی که خارج از ایران کار می‌کنند، چه تصویری از مخاطبان خود دارند و چطور با آنها ارتباط برقرار می‌کنند و عموماً چه موضوعاتی را پوشش می‌دهند.

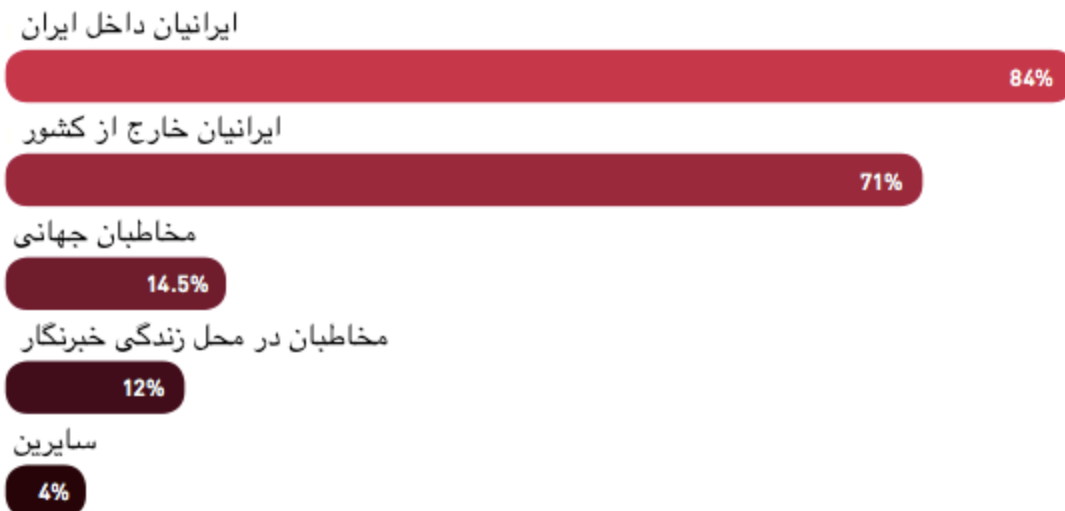
یافته کلیدی

اکثر پاسخ دهندگان گفته‌اند که در درجه اول جامعه ایرانیان داخل ایران و بعد ایرانیان خارج از ایران مخاطبان اصلی آنها هستند. اکثر خبرنگارانی که به ما پاسخ داده‌اند، موضوعات سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و سیاست خارجه را پوشش می‌دهند. درصد کمتری از پاسخ دهندگان، موضوعات محلی را که در آن زندگی می‌کنند پوشش می‌دهند.

نمودار ۶.

جامعه مخاطبان شرکت کنندگان

توضیح: مجموع درصدها ۱۰۰٪ نیست چرا که پاسخ دهندگان می‌توانستند موارد مختلف را علامت بزنند.

بر اساس این یافته‌ها، اکثر پاسخ دهندگان (۸۸٪) گفته‌اند که عموماً به زبان فارسی کار می‌کنند و تنها ۷٪ آنها به زبان انگلیسی به عنوان زبان اول کار می‌کنند. این مسئله بدون ارتباط به این که چه زمانی از ایران خارج شده‌اند، در مورد همه صدق می‌کرد.

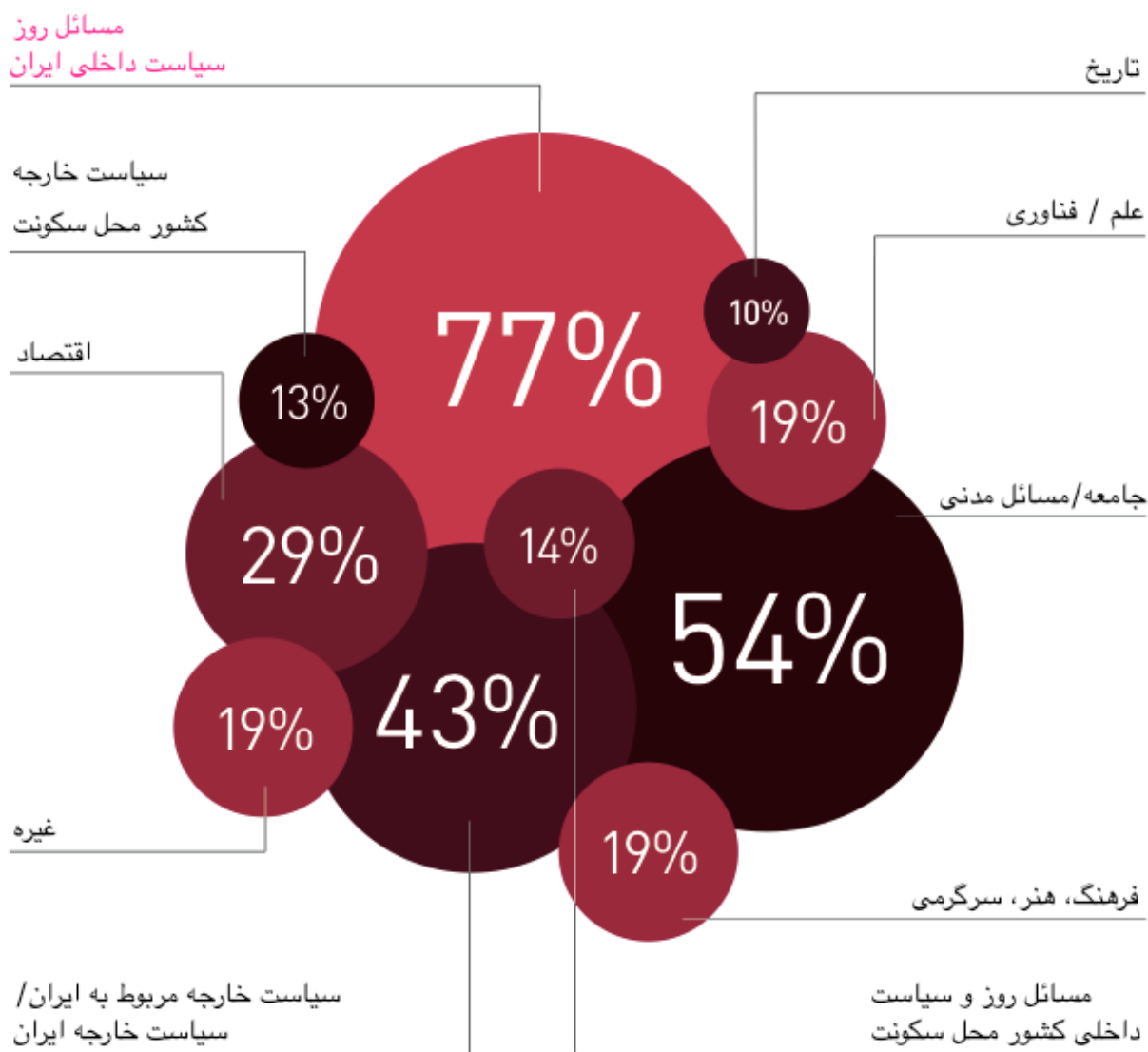
ما همچنین از پاسخ دهندگان خواستیم که بگویند چه نوع موضوعاتی را پوشش می‌دهند. اکثر پاسخ دهندگان گفتند که عموماً سیاست داخلی ایران، مسائل اجتماعی، جامعه مدنی، سیاست خارجه و اقتصاد را پوشش می‌دهند. درصد کمتری از پاسخ دهندگان مسائل سیاسی و موضوعات روز مربوط به کشوری که در آن زندگی می‌کنند را پوشش می‌دهند. پاسخ دهندگانی

که جواب «سایرین» را انتخاب کردند، گفتند که فعالیت های سیاسی و اجتماعی، مسائل زنان و حقوق بشر و همچنین مسائل مربوط به جامعه مدنی و جنبش های دانشجویی را پوشش می دهند.

نمودار ۷.

موضوعاتی که خبرنگاران ایرانی خارج از ایران پوشش می دهند

توضیح: مجموعه درصدها مساوی ۱۰۰٪ نیست چرا که پاسخ دهندگان می توانستند بیش از یک جواب را علامت بزنند. محیط زیست (۶٪)، ادیان (۶٪)، بهداشت (۶٪) و ورزش (۱٪) در این نمودار نیامده است.

۲,۱ تصورات درباره نوع مصرف اخبار در ایران

برای درک ارتباط بین خبرنگاران ایرانی خارج از ایران و مخاطبان آنها در ایران، مهم است بدانیم ایرانیان در ایران چگونه اخبار و اطلاعات را دریافت و استفاده می کنند خصوصاً با توجه به گسترش رسانه‌های جدید و فناوری ماهواره که شیوه گردش اطلاعات و شبکه های ارتباطی در ایران را تغییر داده است.

ما در نظرسنجی از خبرنگاران ایرانی شاغل در خارج ایران درباره تصورشان از عادات مصرف اخبار در بین ایرانیان پرسیدیم و از آنها خواستیم که سه منبع مهم اخبار و اطلاعات سیاسی برای ایرانیان داخل ایران را معرفی کنند.

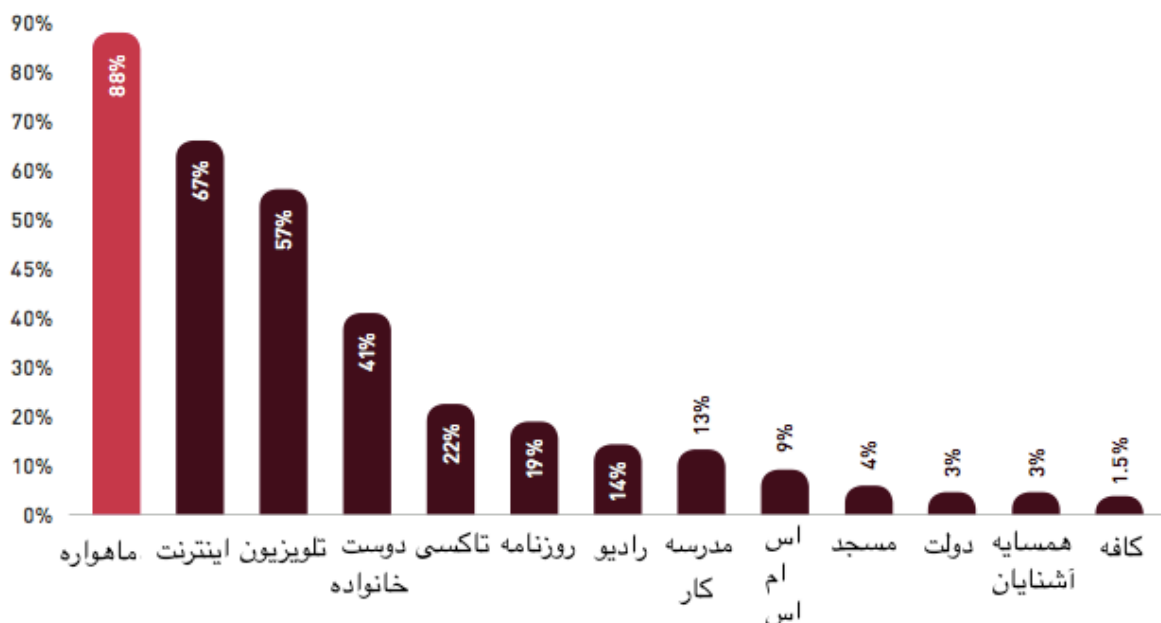
یافته کلیدی

اکثریت قابل توجهی از پاسخ دهندگان گفتند که تلویزیون ماهواره و بعد از آن اینترنت، صدا و سیما و بعد دوستان و خانواده مهم ترین منبع اخبار و اطلاعات برای ایرانیان است. پاسخ دهندگان همچنین گفتند که شبکه‌های ماهواره‌ای فارسی - به ترتیب بی‌بی‌سی فارسی، صدای آمریکا، و من و تو - برای ایرانیان داخل ایران منبع اصلی اخبار و اطلاعات هستند و از صدا و سیما ایران مهم ترند.

نمودار ۸.

مهم ترین منابع اخبار و اطلاعات درباره سیاست و مسائل روز برای ایرانیان داخل ایران

توضیح: مجموع درصدها مساوی ۱۰۰٪ نیست چرا که پاسخ دهندگان می توانستند بیش از یک جواب را انتخاب کنند.

جواب ها بر اساس نوع رسانه‌ای که پاسخ دهنده در آن کار می‌کند و یا هیچ فاکتور جمعیت شناختی تفاوت نداشت. همچنین از پاسخ دهندگان خواستیم سه شبکه تلویزیونی که معتقدند مهم‌ترین شبکه برای ایرانیان هستند را نام ببرند. داده‌های ما اینطور نشان داده:

BBC
فارسی

BBC Persian

97%

VOA
Voice of America

Voice of America

70%

manoto 1

Manoto

67%

IRIB

52%

Euronews

6%

این یافته‌ها نشانه یک توافق قوی میان پاسخ دهندگان درباره درجه بالای محبوبیت کانال‌های تلویزیون ماهواره خارجی نسبت به کانال‌های صدا و سیما در بین مخاطبان داخل ایران است. خصوصاً این پاسخ‌ها با پاسخ‌هایی که ما در نظرسنجی قبلی درباره عادات مصرف رسانه در بین ایرانیان داخل ایران دریافت کردیم تفاوت زیادی دارد. در آن نظرسنجی پاسخ دهندگان گفتند که صدا و سیما مهم‌ترین منبع اخبار و اطلاعات است، که ممکن است نشانه این باشد که پاسخ دهندگان نمی‌خواهند استفاده غیرقانونی خود از تلویزیون ماهواره را اعلام کنند. همچنین ممکن است پاسخ دهندگان در این نظرسنجی - که اغلب آنها در بریتانیا زندگی می‌کنند - درجه محبوبیت بی‌بی‌سی فارسی نسبت به دیگر کانال‌ها را بیش از واقعیت احساس کرده باشند.

۲. نقش روزنامه نگاران و عملکرد و اخلاق حرفه‌ای

ما در این نظرسنجی سعی کردیم بفهمیم خبرنگاران ایرانی شاغل در خارج از ایران، نقش و مسوولیت خودشان را نسبت به مخاطبان چطور می‌بینند و همچنین نگاه آنها را به استانداردها و اخلاق خبرنگاری حرفه‌ای بسنجیم.

ما ابتدا پرسیدیم خبرنگاران ایرانی ساکن و شاغل در خارج ایران موقعیت خودشان را نسبت به مخاطبان داخل ایران و مخاطبان جهانی چطور می‌بینند. ما همچنین از پاسخ دهندگان پرسیدیم چقدر به بی طرف بودن در اخبار اهمیت می‌دهند - و یا بالعکس آیا خود را کنشگر جامعه مدنی ایرانی می‌دانند و معتقدند تحلیل اخبار برای تأثیرگذاری روی مخاطب داخلی و خارجی، اهمیت بیشتری دارد.

از پاسخ دهندگان خواسته شد میزان اهمیت نقش‌های زیر را برای خبرنگاران درجه بندی کنند.²⁶

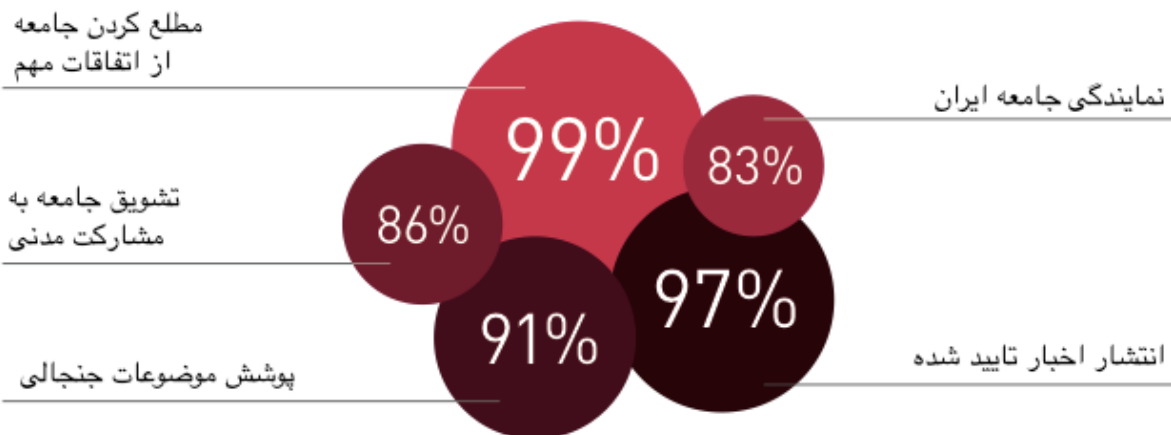
- اطلاع رسانی به جامعه ایران درباره اتفاقات و مسائل مهم در زندگی روزمره آنها؛
- نمایندگی جامعه ایران و شکایات آنها علیه دولت و مقامات؛
- انگیزه دادن به جامعه ایران برای مشارکت در جامعه مدنی و گفت‌وگو سیاسی؛
- پوشش مسائل حساس سیاسی و فرهنگی یا موضوعات جنجال برانگیز و به اصطلاح «خط قرمز»؛
- انتشار گزارش تنها در صورتی که مدارک محکم و قابل استنادی برای آن وجود دارد.

²⁶ این جملات عموماً برگرفته از «دنیای مطالعه خبرنگاری» (هانیتز و سایرین، ۲۰۱۱) است و بعد از مشورت با شبکه‌ای از محققان و خبرنگاران ایرانی، برای فضای ایران تنظیم شده است. هانیتز و همکارانش (۲۰۱۱) سه میحث اصلی را در فرهنگ خبرنگاری معرفی می‌کنند: تصور از نقش سازمانی، معرفی و اخلاقی در خبرنگاری. سوالات ما اغلب نقش سازمانی (چهار جمله اول) و معرفی (مثلاً انتها انتشار گزارش‌های قابل استناد) را بررسی کرده است.

اغلب پاسخ دهندگان گفتند که مهم ترین نقش آنها، اطلاع رسانی به جامعه ایران درباره اتفاقات و مسائل مهم در زندگی روزمره است و بعد از آن، انتشار گزارش‌هایی که بر اساس حقیقت است، و بعد پوشش موضوعات جنجالی. ایجاد انگیزه برای مشارکت مدنی و انتقال شکایات جامعه علیه مقامات هم به ترتیب درجه اهمیت بالایی داشتند اما از سه مورد دیگر پایین‌تر بودند.

نمودار ۹.

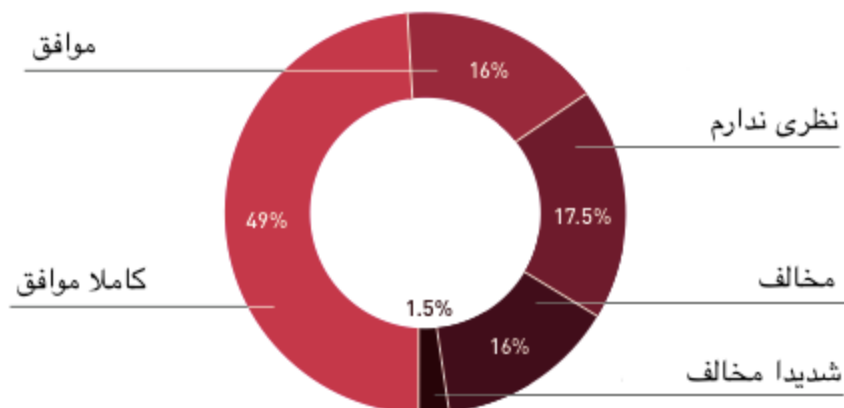
درجه بندی مهم‌ترین نقش‌ها («بسیار مهم» و «مهم»):

ما نهایتاً این مسئله را بررسی کردیم که آیا خبرنگاران شاغل در خارج، خودشان را «کنشگر» حامی جنبش‌های مدنی در ایران می‌بینند و یا معتقدند نقش آنها این است که خبرنگارانی بی‌طرف و بدون جهت‌گیری باشند.

نمودار ۱۰.

«خبرنگاران ایرانی در خارج ایران باید خبرنگارانی بی‌طرف باشند و نه فعال جامعه مدنی ایران»

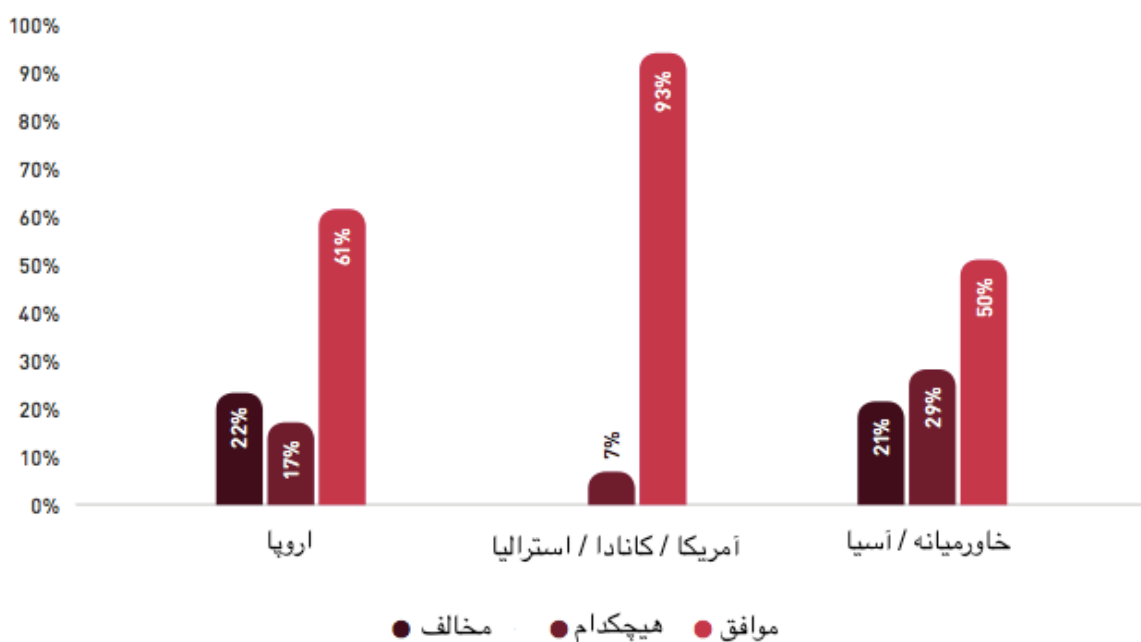
حمایت از خبرنگاری بی طرف، ارتباطی به زمان ترک ایران و یا سن پاسخ دهندگان نداشت. به تحصیلات و رتبه کاری آنها هم ارتباطی نداشت - مثلا، اینکه رشته تحصیلی آنها خبرنگاری بود و یا اینکه رده مدیریتی بالایی در یک سازمان خبری داشتند - عواملی که احتمالا باعث افزایش ارزش خبرنگاری بی طرفانه می شود.

اما جواب ها با محل زندگی پاسخ دهندگان ارتباط داشت. کسانی که در آمریکا، کانادا، یا استرالیا زندگی می کنند بسیار بیشتر از دیگران موافق هستند که خبرنگاران ایرانی در خارج ایران باید اخبار بی طرف تولید کنند و نباید کنشگر جامعه مدنی باشند.

نمودار ۱۱.

درصد کسانی که موافق هستند که خبرنگاران ایرانی خارج از ایران باید خبرنگار بی طرف باشند و نه کنشگر

جواب «شدیدا موافق» با «موافق» و «شدیدا مخالف» با «مخالف» ترکیب شده است.

۳. فضای کاری

۱,۳ تصورات درباره آزادی در محتوا

خبرنگاران ایرانی حتی وقتی که در خارج از ایران زندگی و کار می‌کنند، همچنان ممکن است تحت فشارهای مستقیم یا غیرمستقیم مقامات ایران باشند.²⁷ طبق گزارش گروه های مدافع حقوق بشر، بسیاری از آنها نگران فشار بر خانواده‌هایشان در ایران هستند خصوصا اگر موضوعات جنجالی مربوط به سیاست ایران و یا انتقادی به حکومت یا اسلام را پوشش بدهند.

28

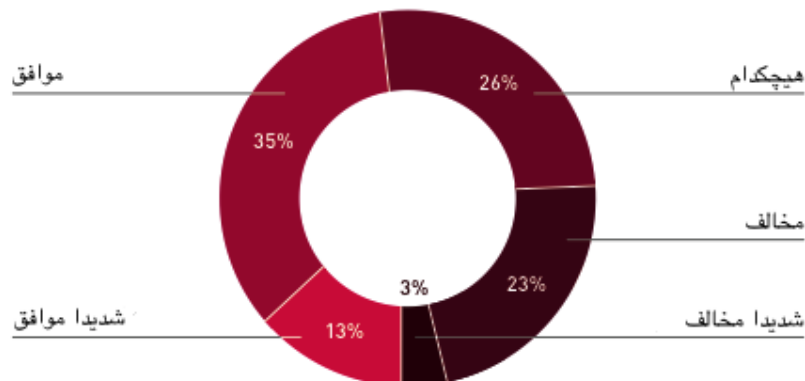
نظر سنجی ما از پاسخ دهندگان یک سری سوال مربوط به تصور آنها از فضای کاری و درجه آزادی بیان در کارشان پرسید. همچنین پرسیدیم آیا خبرنگاران ایرانی خارج از ایران نگران امنیت خود و یا خانواده‌شان هستند، خصوصا اگر مسائل حساس سیاسی یا فرهنگی و یا موضوعات جنجالی را پوشش می‌دهند.

ما ابتدا از پاسخ دهندگان پرسیدیم تا چه اندازه موافق یا مخالف این عبارت هستند که خبرنگاران ایرانی **ساکن و شاغل در خارج ایران** می‌توانند آزادانه کار کنند و درباره حکومت ایران کار خبرنگاری تحقیقی انجام دهند بدون این که از عواقب آن بترسند. با اینکه همه پاسخ دهندگان عموما معتقدند که خبرنگاران ایرانی خارج از ایران این آزادی را دارند، اما آنها ضمنا معتقدند که محدودیت‌هایی هم برای این آزادی‌ها وجود دارد.

حدود نیمی از پاسخ دهندگان (۴۸٪) موافق یا شدیداً موافق هستند که می‌توانند درباره مسائل ایران خبرنگاری تحقیقی انجام دهند بدون این که نگران انتقام‌گیری مقامات باشند، اما ۲۶٪ آنها معتقد نیستند که در این مسئله آزادند. ضمناً فقط ۱۳٪ شرکت کنندگان با این عبارت «شدیداً موافق» هستند که خود نشانه درجه بالای عدم اطمینان نسبت به میزان آزادی برای خبرنگاری تحقیقی درباره مسائل ایران است.

نمودار ۱۲.

درصد کسانی که موافق این عبارت هستند که خبرنگاران ایرانی خارج از ایران می‌توانند درباره مسائل ایران کار خبرنگاری تحقیقی انجام دهند بدون اینکه نگران انتقام‌جویی مقامات باشند

²⁷ سعید کمالی دهقان «ایران خانواده خبرنگاران تلویزیون فارسی بی‌بی‌سی را آزار می‌دهد»، گاردین، ۵ اکتبر ۲۰۱۱

<http://www.theguardian.com/media/2011/oct/05/bbc-persian-television-iranian-staff-relatives>

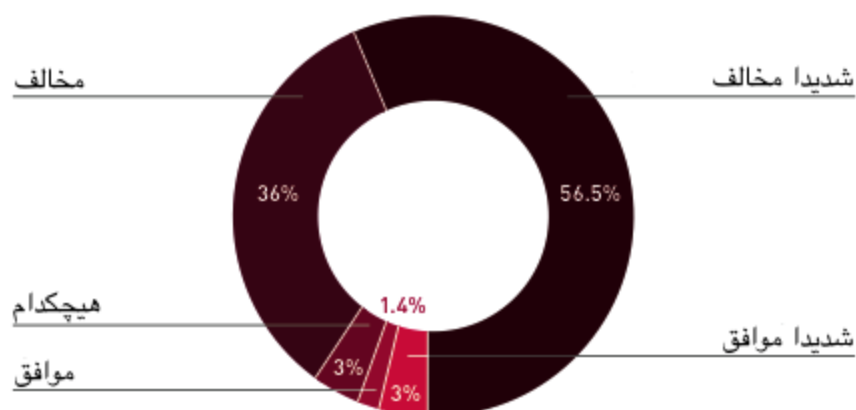
²⁸ ماریا سالازارخرو و شریل منز، «سایه ترس و عدم اطمینان بر خبرنگاران ایرانی در تبعید»، کمیته حفاظت از خبرنگاران، ۲۰۱۲،

<http://cpj.org/2012/02/irans-vast-diaspora.php>

اما در مقابل، وقتی پرسیدیم آیا خبرنگاران ایرانی ساکن و شاغل در داخل ایران برای انجام و انتشار گزارش‌های تحقیقی بدون این که نگران عواقب آن باشند احساس آزادی می‌کنند، اکثر پاسخ دهندگان مخالف این بودند که خبرنگاران در داخل ایران این آزادی را دارند. مشخصاً ۹۳٪ شدیداً مخالف یا مخالف این عبارت بودند، و تنها ۴،۴٪ موافق بودند که خبرنگاران داخل ایران بدون ترس از انتقام، امکان انجام و انتشار گزارش‌های تحقیقی را دارند.

نمودار ۱۳.

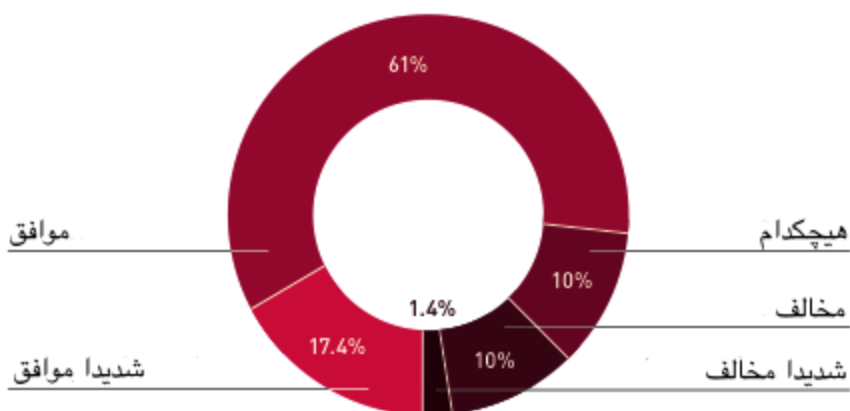
درصد کسانی که موافقت کردند که خبرنگاران ایرانی ساکن و شاغل در داخل ایران آزادند بدون نگرانی از عواقب آن، گزارش‌های تحقیقی انجام دهند و منتشر کنند

ما همچنین از پاسخ دهندگان خواستیم بگویند تا چه اندازه با این عبارت موافقت: «خبرنگاران ایرانی ساکن و شاغل در خارج ایران می‌توانند به طور مستقل درباره فعالیت‌های حکومت ایران سوال بپرسند.» داده‌های ما نشان داد:

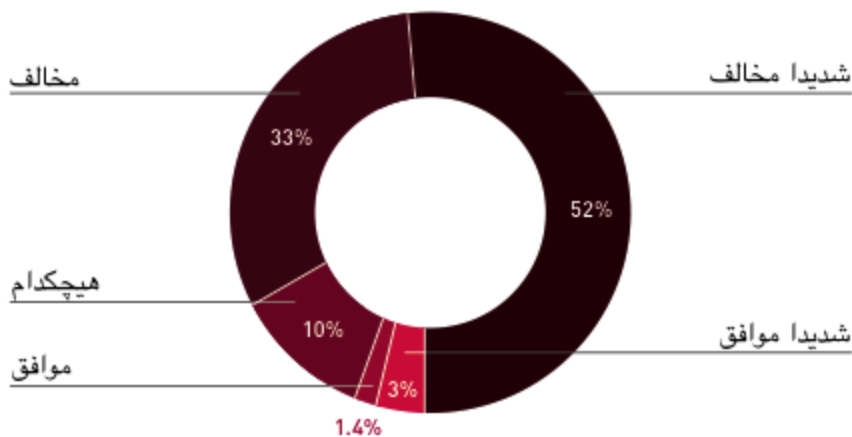
نمودار ۱۴.

درصد کسانی که موافقت کردند خبرنگاران ایرانی خارج از ایران می‌توانند درباره فعالیت‌های حکومت ایران سوال بپرسند

سپس پرسیدیم آیا خبرنگاران ایرانی ساکن و شاغل در داخل ایران می‌توانند به طور مستقل درباره فعالیت‌های حکومت ایران سوال و تحقیق کنند.
نمودار ۱۵.

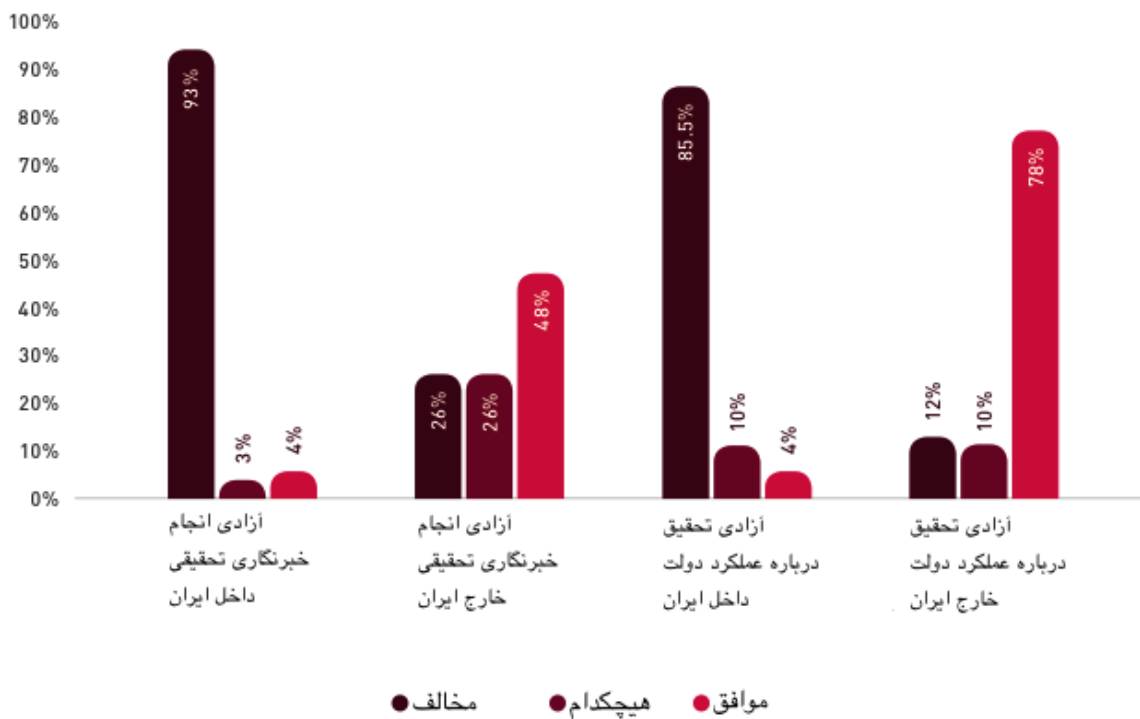
درصد کسانی که موافقت که خبرنگاران ایرانی داخل ایران می‌توانند درباره فعالیت‌های حکومت ایران سوال کنند

نمودار ۱۶.

تصور درباره آزادی محتوایی

جواب «شدیدا مخالف» با «مخالف» و «شدیدا موافق» با «موافق» ترکیب شده است.

تصور درباره آزادی حرفه‌ای ارتباطی با اینکه پاسخ دهندگان قبل یا بعد از سال ۱۳۸۸ ایران را ترک کرده‌اند، و یا با سن یا کشور محل زندگی فعلی آنها نداشت. اما شرکت کنندگان مرد و همچنین کسانی که در شغل‌های مدیریتی هستند معتقدند خبرنگاران ایرانی داخل ایران آزادی بیشتری برای پرسش از دولت دارند، نسبت به شرکت کنندگان زن و کسانی که در شغل‌های غیرمدیریتی هستند.

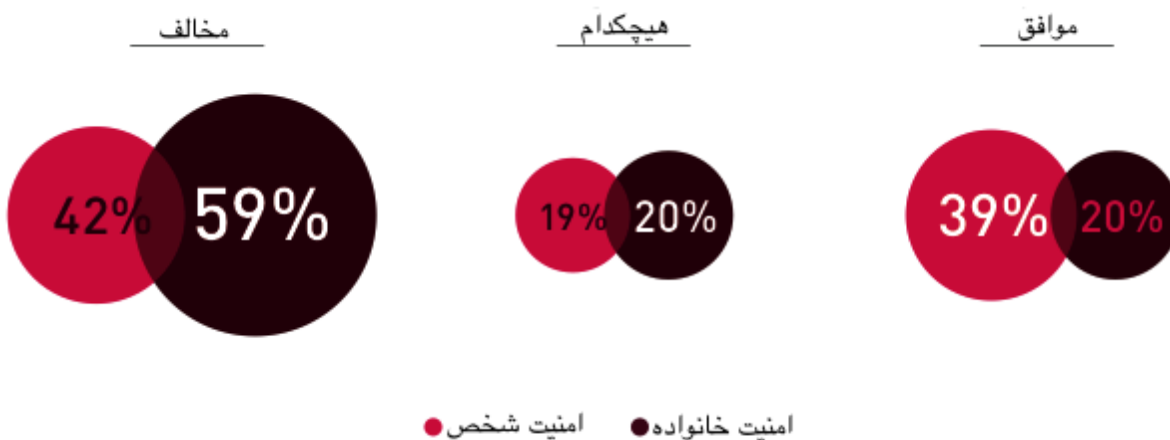
نظرسنجی ما همچنین پرسید شرکت کنندگان چقدر احساس آزادی می‌کنند که درباره هر موضوعی مربوط به ایران بدون ترس از امنیت خودشان یا امنیت خانواده‌شان، گزارش بدهند.

تعداد قابل توجهی از شرکت کنندگان (۴۴٪) مخالف و یا شدیداً مخالف بودند که می‌توانند هر موضوعی مربوط به ایران را بدون ترس از امنیت خودشان پوشش بدهند. فراتر از آن، ۶۰٪ شرکت کنندگان گفتند که نمی‌توانند گزارش‌های مربوط به ایران را بدون ترس از امنیت خانواده‌شان منتشر کنند.

نمودار ۱۷.

جواب‌ها به دو سوال «احساس می‌کنم آزاد هستم درباره هر موضوعی مربوط به ایران بدون ترس از امنیت شخصی گزارش بدهم» و «احساس می‌کنم آزاد هستم درباره هر موضوعی مربوط به ایران بدون ترس از امنیت خانواده‌ام گزارش بدهم»

جواب «شدیدا مخالف» با «مخالف» و جواب «شدیدا موافق» با «موافق» ترکیب شده است.

ضمناً آن گروه از شرکت کنندگان که بعد از سال ۱۳۸۸ ایران را ترک کرده‌اند، بیشتر از کسانی که پیش از سال ۱۳۸۸ ایران را ترک کرده‌اند نگران امنیت خود و خانواده‌شان هستند.

بخش قابل توجهی از شرکت کنندگان (۴۴٪) مخالف این عبارت هستند که می‌توانند هر موضوعی مربوط به ایران را بدون ترس از امنیت خود، گزارش کنند.

نهایتاً از شرکت کنندگان پرسیدیم فکر می‌کنند تا کنون از طرف حکومت ایران یا ارتش سایبری، هدف حمله سایبری قرار

گرفته‌اند. طبق گزارش‌های خبری، خبرنگاران ایرانی معروف که برای شبکه‌های فارسی زبان بین‌المللی کار می‌کنند - خصوصاً بی‌بی‌سی فارسی و بخش فارسی صدای آمریکا - هدف حملات سایبری، هک، و جعل هویت در شبکه‌های اجتماعی قرار گرفته‌اند.²⁹

بیش از نیمی از پاسخ دهندگان (۵۲٪) گفتند فکر می‌کنند هدف هک یا دیگر تهدیدهای سایبری قرار گرفته‌اند که از نظر آنها از طرف حکومت ایران، هکرهای حامی حکومت یا ارتش سایبری انجام شده است.

خبرنگارانی که پیش از سال ۱۳۸۸ ایران را ترک کرده‌اند می‌گویند بیشتر هدف حمله قرار گرفته‌اند (۶۶٪) نسبت به کسانی که سال ۱۳۸۸ یا بعد از آن ایران را ترک کرده‌اند (۴۳٪).

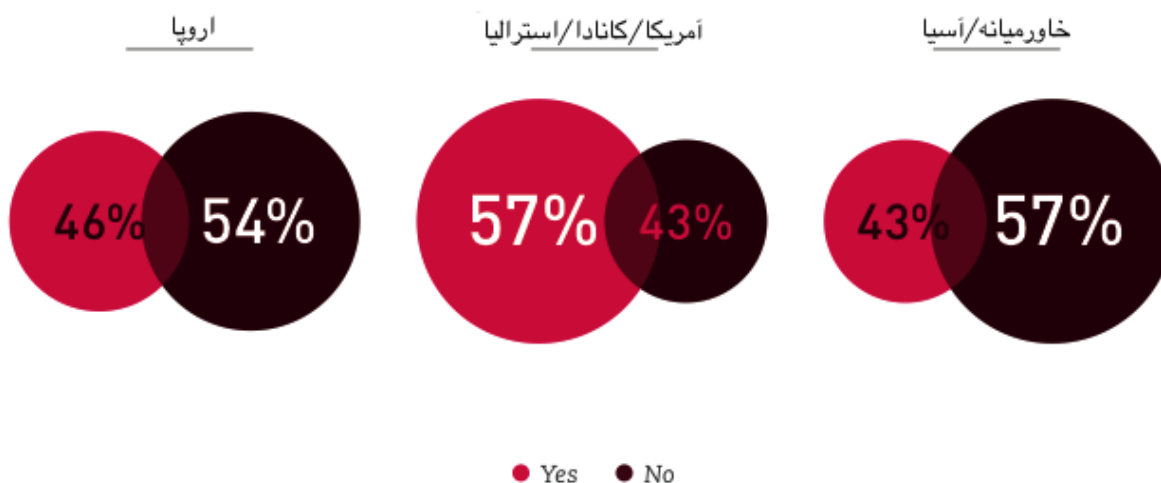
به علاوه، کسانی که در خاورمیانه / آسیا زندگی می‌کنند نسبت به کسانی که در آمریکا، کانادا یا استرالیا زندگی می‌کنند گفتند که هدف حملات بیشتری قرار گرفته‌اند.

یافته کلیدی

اکثر پاسخ دهندگان گفتند که فکر می‌کنند هدف هک یا تهدیدهای سایبری قرار گرفته‌اند که به نظر آنها از طرف حکومت ایران، هکرهای حامی حکومت یا ارتش سایبری انجام شده است.

نمودار ۱۸.

درصد کسانی که گفتند هدف حمله سایبری قرار گرفته‌اند بر اساس محل سکونت پاسخ دهندگان

²⁹ کمالی دهقان، س.، «ایران خانواده خبرنگاران تلویزیون فارسی بی‌بی‌سی را آزار می‌دهد»، گاردین، ۵ اکتبر ۲۰۱۱، <http://www.theguardian.com/media/2011/oct/05/bbc-persian-television-iranian-staff-relatives>

۲,۳ رضایت شغلی

در مقایسه با فضای بسته رسانه‌ای که خبرنگاران داخل ایران در آن کار می‌کنند، خبرنگاران ایرانی شاغل در خارج ایران قاعدتاً آزادی محتوایی بیشتری نسبت به همکاران داخلی خود دارند.

برای بررسی این مسئله، ما درباره درجه رضایت شغلی در بین خبرنگاران ایرانی شاغل در خارج از ایران پرسیدیم.

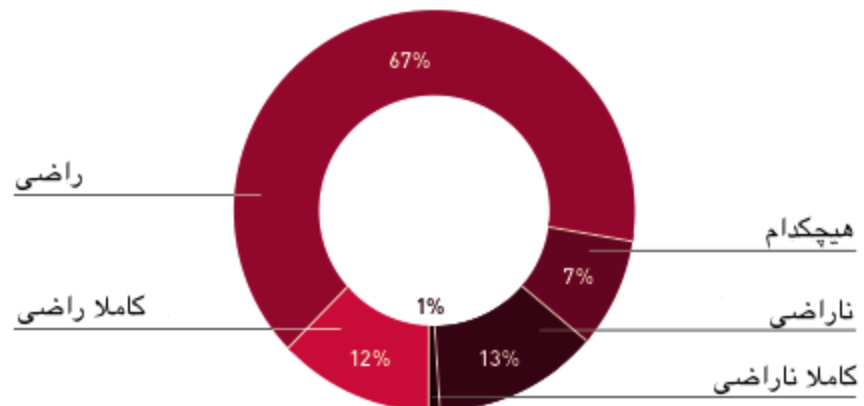
ما از پاسخ دهندگان خواستیم میزان رضایت شغلی از کارشان به عنوان خبرنگار را از عدد ۱ تا ۵ (= کاملاً ناراضی؛ ۵ = کاملاً راضی) درجه بندی کنند.

یافته کلیدی

میزان رضایت شغلی در میان پاسخ دهندگان بالا بود - اکثریت آنها گفتند از کارشان رضایت زیادی دارند. تعداد کمی از پاسخ دهندگان گفتند از شغلشان راضی نیستند.

نمودار ۱۹.

رضایت شغلی

درجه رضایت شغلی ارتباطی با این که قبل یا بعد از سال ۱۳۸۸ ایران را ترک کرده‌اند، میزان تجربه حرفه‌ای، یا تصور پاسخ دهندگان از میزان آزادی بیان آنها نداشت.³⁰

³⁰ بروید به بخش ۱,۳، تصور از آزادی محتوایی، صفحه ۱۷-۲۱.

۳,۳ مزایا و معایب کار به عنوان خبرنگار در خارج از ایران

نظرسنجی ما همچنین بررسی کرده که شرکت کنندگان مزایا و معایب اصلی کار به عنوان خبرنگار در خارج از ایران را چه می‌دانند. در سوال‌های تشریحی، از شرکت کنندگان پرسیدیم درباره کلیت شغل شان فکر کنند و نه فقط کار خودشان. جواب‌ها کلمه به کلمه ثبت شده و بعدا توسط تحلیلگران مستقل تبدیل به کد شده است.³¹

یافته کلیدی

به طور کلی آزادی بیشتر - شامل آزادی بیان، آزادی از سانسور و «آزادی در عملکرد» - معمولا به عنوان مهم‌ترین مزیت کار در خارج ایران از طرف حدود دو سوم از شرکت کنندگان عنوان شد. دسترسی به اطلاعات دومین مزیتی بود که نام برده شد و بعد از آن امنیت شخصی. ضمنا امنیت شغلی/اقتصادی کمتر به عنوان مزیت عنوان شد.

بر عکس، عدم آگاهی از اتفاقات و افکار عمومی داخل ایران و بعد از آن عدم دسترسی به منابع در داخل ایران به عنوان مهم‌ترین عیب زندگی و کار به عنوان خبرنگار در خارج ایران مطرح شد. حفظ بی‌طرفی خبرنگاری همچنین به عنوان یک چالش اصلی کار خبرنگاری در خارج عنوان شد، و پاسخ دهندگان گفتند تحت فشار گروه‌های اپوزیسیون و سازمان‌های غیر دولتی قرار دارند، همچنین عدم وجود گزارشگری مستقل درباره مسائل ایران در رسانه‌های جهانی. تنها درصد کمی از پاسخ دهندگان گفتند که نگرانی از امنیت خود یا امنیت خانواده‌شان در داخل ایران، از معایب کار به عنوان خبرنگار در خارج است.

مزایا:

۱. «آزادی» در کار به عنوان خبرنگار در خارج ایران، مزیتی بود که بیشترین تعداد شرکت کنندگان (۶۱٪) به انواع مختلف به آن اشاره کردند:

- کار در محیطی آزادتر (۱۹٪)
جواب‌ها شامل اشاره کلی به «آزادی» یا «آزادی بیشتر» و یا توضیح دقیق‌تر مثل «کار در محیطی آزادتر» و یا «دسترسی به محیطی آزاد» بود.
- آزادی بیان / آزادی انتشار (۱۷٪)
جواب‌ها شامل «آزادی بیان بیشتر»؛ «آزادی انتشار گزارش‌های مختلف»؛ «آزادی انتشار و پیگیری اخبار» بود.
- آزادی از سانسور (۱۶٪)
جواب‌ها شامل: «آزادی نوشتن با سانسور کمتر یا بدون هیچ سانسور»، «آزادی در گزارش موضوعاتی که در ایران سخت یا ناممکن است»، «سانسور نشدن»، یا «آزادی از خط‌قرمزهای ایران» بود.
- آزادی عمل (۹٪)
جواب‌ها شامل: «مزیت اصلی آزادی عمل شامل آزادی انتشار مقالات انتقادی» و «آزادی در عملکرد» بود.

³¹ حدود سه چهارم شرکت کنندگان (۷۲٪) جوابی نوشتند که تنها مربوط به یک موضوع می‌شد، و دیگران جواب‌هایی دادند که به بیشتر از یک موضوع مربوط بود.

۲. دسترسی به اطلاعات و منابع

دومین مزیتی بود که به آن اشاره کردند که در ۲۲٪ جواب‌ها آمد. شرکت کنندگان گفتند: «آزادی تماس با کارشناسان و تحلیلگران در خارج ایران»، «آزادی و دسترسی به ایرانیان متخصص که از رسانه‌های داخل ایران حذف شده‌اند»، «دسترسی به منابع اصلی»، «دسترسی به اطلاعات و مراکز دانشگاهی برای افزایش دانش خود»، و «دسترسی آزاد به اینترنت».

۳. امنیت شخصی

در ۱۷٪ جواب‌ها آمده است. مثل: «عدم ترس از بازداشت ناگهانی، با علت یا بدون علت»، «آزادی و امنیت نسبی بیشتر»، و «محلی امن‌تر برای نوشتن عقاید».

۴. پیشرفت شغلی/دسترسی به اتاق خبر و امکانات حرفه‌ای

در ۷,۵٪ جواب‌ها آمده است. مثل: «امکانات فنی و آموزشی برای خبرنگاران»، «امکانات کاری خوب» و «افزایش مهارت و دانش خبرنگاری».

۵. کار در فضای بین‌المللی

در ۷,۵٪ جواب‌ها آمده است. مثل: «فرصت کار با استانداردهای جهانی»، «تجربه کاری در فضای بین‌المللی»، و فرصت پوشش «اخبار ایران در سطح جهان».

۶. بی‌طرفی و استقلال خبرنگاری

در ۶٪ جواب‌ها آمده است. مثل: «حرفه‌ای بودن، مستقل بودن» و «استقلال از دولت، سازمان‌های دولتی، سازمان‌های نیمه دولتی، سیاستمداران و احزاب سیاسی».

۷. امنیت اقتصادی

در حدود ۶٪ جواب‌ها آمده است مثل: «امنیت شغلی و اجتماعی» و «نگرانی کمتر برای درآمد و امنیت شغلی بیشتر».

۸. تاثیرگذاری روی ایران

در حدود ۴٪ جواب‌ها آمده است مثل: «یک خبرنگار می‌تواند از دیوار سانسور در ایران عبور کند».

عدم اطلاع از اتفاقات و افکار عمومی داخل ایران و بعد از آن عدم دسترسی به منابع داخل ایران، به عنوان مهم‌ترین عیب کار و زندگی به عنوان خبرنگار در خارج ایران مطرح شد.

معایب:

۱. عدم اطلاع از اتفاقات داخل ایران

مهم‌ترین عیب زندگی در خارج ایران بود و در ۴۱٪ جواب‌ها آمده است. مثل: «دوری از جامعه و افکار عمومی ایران»، «عدم دسترسی به اتفاقات داخل ایران باعث عدم درک و وضعیت می‌شود» و «دوری فیزیکی از مردم (ایران) و نداشتن رابطه روزانه و کاری با جامعه‌ای که برایش کار می‌کنم و می‌نویسم (ایران)».

۲. عدم دسترسی به منابع داخلی ایران

در ۳۴٪ جواب‌ها آمده است مثل: «سختی مصاحبه با منابع داخل ایران»، «عدم دسترسی مستقیم به منابع»، انجام «خبرنگاری درجه‌دو»، «گزارشی از پشت میز» و «استفاده از اینترنت به جای مقامات، به عنوان منبع».

۳. نا امنی شغلی/مالی

در ۱۸٪ جواب‌ها آمده است مثل: «نداشتن امنیت شغلی»، «نداشتن «شغل دائم»، «فرصت‌های شغلی و درآمد کمتر».

۴. عدم بی‌طرفی و استقلال خبرنگاری

در ۱۵٪ جواب‌ها آمده است مثل: چالش‌های بی‌طرف ماندن نسبت به اتفاقات داخل ایران، «انتظارات جامعه از خبرنگاران خارج ایران به عنوان فعال سیاسی، برای طرفداری از گروه‌های سیاسی بخصوص و مخالفت با دیگران»، و نگرانی از نبودن اخبار مستقل درباره ایران در رسانه‌های بین‌المللی.

۵. عدم حرفه‌ای‌گری

در ۱۰٪ جواب‌ها آمده است مثل: نداشتن قابلیت‌های حرفه‌ای برای کار به عنوان خبرنگار، عدم حرفه‌ای‌گری در میان رسانه‌های خبری که منابع مالی خارجی دریافت می‌کنند، و «خلاء یک فضای حرفه‌ای بین همکاران».

۶. غیره

۹٪ جواب‌ها غیر از مسائل دیگر بودند مثل: «تنهایی»، «اختلاف فرهنگی، عادات و سنت‌ها» و «غیر-ایرانی‌ها درکی از وضعیت داخل ایران ندارند چون هیچ‌وقت آنجا نبوده‌اند».

۷. نگرانی از امنیت شخصی و اعضای خانواده

کمترین موردی بود که به آن اشاره شد و تنها در ۴,۵٪ جواب‌ها آمده بود. مثل: «ما باید با احتیاط کار کنیم که خانواده‌مان در ایران در امنیت باشند»، «فشار دولت روی خانواده‌ام در کار من تأثیر دارد»، و «باید روی حرفه‌ای بودن تمرکز کنید و در عین حال مطمئن باشید برای خانواده‌تان در دسر درست نمی‌کنید».

نگاه به آینده

خبرنگاران ایرانی شاغل در خارج ایران نقشی کلیدی در ارائه اخبار و اطلاعات به مخاطبان داخل و خارج ایران دارند، خصوصاً در شرایطی که مقامات ایران به تلاش‌هایشان برای سانسور و محدودیت دسترسی به رسانه‌ها و اطلاعات خارجی ادامه می‌دهند.

انتخاب اخیر یک رئیس‌جمهور میانه‌رو مثل حسن روحانی، موجی از خوش‌بینی را نسبت به ظرفیت ایجاد فضای رسانه‌ای بازتر ایجاد کرد، همچنین امکان روابط حسنه با غرب و کاهش تحریم‌های اقتصادی که روی زندگی روزانه ایرانیان سایه انداخته است. اما بخش زیادی از ساختار دولتی و قدیمی که بر فضای اینترنت، رسانه‌های دولتی، و روزنامه‌ها و هنر و فرهنگ ایران حاکم بود همچنان برقرار است.

جناح محافظه‌کار هنوز قدرت و نفوذ دارد، و فیلترینگ اینترنت و دستگیری به خاطر فعالیت‌های فرهنگی غیرقانونی همچنان ادامه دارد. مشخص نیست دولت جدید چه اصلاحاتی در فضای رسانه و ارتباطات اعمال خواهد کرد - و با ادامه ریاست جمهوری روحانی، باید دید تأثیرش بر سیاست‌های رسانه‌ای و فرهنگی و چرخه سرکوب و فشار بر فضای رسانه‌ای داخل ایران چه خواهد بود.

شواهد افزایش مخاطبان رسانه‌های فارسی زبان جهانی در بین مخاطبان داخلی، نشانه افزایش نیاز جامعه به اخبار و اطلاعات غیر-دولتی و همچنین عدم توانایی حکومت در کنترل گردش اطلاعات فرامرزی است. میزان دسترسی و محبوبیت این جریان‌های مستقل اطلاعات نه تنها شکل جدیدی از استفاده از رسانه را در ایران ایجاد کرده بلکه تنوع زیادی به فضای رسانه‌ای ایران داده و به ایرانیان اجازه داده به مجموعه گسترده‌ای از اخبار و اطلاعات فراتر از اخبار دولتی دسترسی داشته باشند.

یافته‌های ما نشان می‌دهد خبرنگاران ایرانی در چرخه فراملی اخبار فارسی زبان برای مخاطبان داخل و خارج ایران، نقشی کلیدی دارند. در یک دهه گذشته، رسانه‌های بین‌المللی فارسی زبان یکی از مهم‌ترین نگرانی‌های حکومت بوده‌اند و مرکز اصلی پدیده به اصطلاح «جنگ نرم» بین قدرت‌های غربی و ایران بوده‌اند.³² در دوره ریاست جمهوری روحانی، وبسایت بی‌بی‌سی فارسی و بخش فارسی صدای آمریکا همچنین فیلتر هستند و بدون استفاده از ابزارهای ضد فیلتر، قابل دسترسی نیستند. البته سی‌ان‌ان و رویترز اخیراً رفع فیلتر شدند، که می‌تواند نشانه برخوردی بازتر با رسانه‌های خبری غربی باشد.

آزادی اخیر زندانیان سیاسی و خبرنگاران و بازگشایی چند روزنامه توقیف شده، نشانه‌های مثبتی هستند از شروع یک دوره آزادتر برای رسانه‌های فارسی زبان بین‌المللی. این که آیا فیلترینگ و پارازیت روی این رسانه‌ها کاهش پیدا خواهد کرد، سوالی کلیدی است چرا که فضای غیر قابل پیش‌بینی و پویای رسانه در ایران همچنان در حال تغییر و تحول است.

³² فرزانه ثابت، «جنگ نرم: یک فصل جدید در تقابل قدیمی میان ایران و ایالات متحده»، پژوهش رسانه در ایران ۲۰۱۳، <http://www.iranmediaresearch.org/en/research/download/1520>

مراجع

آژانس خبری فرانسه. (۲۰۱۳) بیش از ۴۰٪ ایرانیان کانال‌های غیرقانونی تلویزیونی تماشا می‌کنند.

<http://goo.gl/fo3N6D>

اندرسن، ک. (۲۰۱۳). کند کردن اینترنت: تشخیص‌کننده به عنوان روشی برای سانسور در ایران. آرشیو.

<http://arxiv.org/abs/1306.4361>

مرکز رسانه بی‌بی‌سی. (۲۰۱۳) علی‌رغم ادامه سانسور، مخاطبان بی‌بی‌سی فارسی در ایران تقریباً دو برابر شده‌اند

<http://www.bbc.co.uk/mediacentre/latestnews/2013/persian-arabic-audiences-rise.html>

بنگاه خبرپراکنی. (۲۰۱۲) استفاده از رسانه در ایران ۲۰۱۲.

<http://www.bbg.gov/blog/2012/06/12/bbg-data-show-iran-internet-satellite-usage-at-all-time-high>

کامرون، ا. (۲۰۱۲) تاریخ خلاصه زندگی پناهندگان ایرانی در آمریکا. مقاله ارائه شده در کنفرانس آی‌ای‌بی، دانشگاه کالیفرنیا در لس‌آنجلس، ایالات متحده آمریکا. خلاصه مقاله در

<http://www.iranianalliances.org/conf2012abstracts>

کمیته حفاظت از خبرنگاران. (۲۰۱۳). مقامات ایران اینترنت و رسانه را پیش از انتخابات هدف گرفته‌اند.

<http://www.cpj.org/2013/06/iranian-authorities-target-internet-media-before-e.php>

اسفندیاری، گ. (۲۰۱۱) خبرنگاری از خارج. دسترسی در ۲۲ ژانویه ۲۰۱۳ از وبسایت

<http://www.globaljournalist.org/stories/2011/03/10/reporting-from-the-outside/>

کمیسیون بین‌المللی حقوق بشر در ایران. (۲۰۱۳). ایران سرکوب رسانه و مخالفان را پیش از انتخابات افزایش می‌دهد

http://www.iranhumanrights.org/2013/06/iran_election/

آمار اینترنت دنیا. (۲۰۱۱)

<http://www.internetworldstats.com/stats5.htm>

خانه حقوق بشر ایران. (۲۰۱۰).

<http://www.rahana.org/archives/7843>

پژوهش رسانه در ایران. (۲۰۱۱-۲۰۱۲). یافتن راهی: ایرانیان چطور به اخبار و اطلاعات دسترسی پیدا می‌کنند.

http://iranmediaresearch.org/sites/default/files/research/pdf/1340899786/944/finding_a_way.pdf.pdf

کمالی دهقان، س. (۲۰۱۱). ایران خانواده خبرنگاران تلویزیون فارسی بی‌بی‌سی را آزار می‌دهد. گاردین.

<http://www.theguardian.com/media/2011/oct/05/bbc-persian-television-iranian-staff-relatives>

کریم، پ. م. (۲۰۱۳). مطالعات ایرانیان خارج از کشور. مطالعات ایرانی، ۴۶(۱)، ۴۹-۵۲.

خوانساری، ن. (۲۰۱۲) حقوق و چالش‌های پناهندگان ایرانی در سازمان ملل / حقوق مهاجرت و چالش‌ها در ایالات متحده. مقاله در کنفرانس آی‌ای‌بی، دانشگاه کالیفرنیا در لس‌آنجلس، ایالات متحده آمریکا. خلاصه مقاله در <http://www.iranianalliances.org/conf2012abstracts>.

لوفت، ا. (۲۰۰۹) «انتخابات ایران: بی‌بی‌سی جهانی با پارازیت ماهواره می‌جنگد»، گاردین. <http://www.theguardian.com/media/2009/jun/19/iran-bbc-worldwide>.

معمار صادقی، م. (۲۰۱۱). جنبش سبز و تکنولوژی: جهان آزادی چطور می‌تواند کمک کند. بررسی حقوق بشر در ایران: دسترسی به اطلاعات، ۶۴-۶۰.

رپاپورت، س. (۲۰۱۱). گزارشگری از خارج. دسترسی در ۲۲ ژانویه ۲۰۱۳ از وبسایت <http://www.globaljournalist.org/stories/2011/03/10/reporting-from-the-outside/>.

گزارشگران بدون مرز. (۲۰۱۰). ایران «بزرگترین زندان خبرنگاران» است. <http://cpj.org/reports/2011/12/journalist-imprisonments-jump-worldwide-and-iran-i.php#more>.

گزارشگران بدون مرز. (۲۰۱۳). خبرنگاران تبعیدی در تهدید، فشار و تهمت از داخل ایران. http://en.rsf.org/iran-exile-journalists-threatened-03-10-2013_45279.html.

ثابت، ف. (۲۰۱۳). جنگ نرم: فصلی جدید در تقابل قدیمی بین ایران و آمریکا. پژوهش رسانه در ایران <http://www.iranmediaresearch.org/en/research/download/1520>.

سالازار فررو، م. و مندز، س.ا. (۲۰۱۲). ترس و عدم اطمینان بر خبرنگاران ایرانی در تبعید سایه افکنده. کمیته حفاظت از خبرنگاران. <http://cpj.org/2012/02/irans-vast-diaspora.php>.

شوت، ر. (۲۰۱۲). تحقیق درباره دنیای اجتماعی: روند و روش تحقیق (ویرایش هفتم) لندن: سیج.

اسمال مدیا. (۲۰۱۲) پارازیت ماهواره در ایران: نبردی بر روی امواج. <http://www-tc.pbs.org/wgbh/pages/frontline/tehranbureau/SatelliteJammingInIranSmallMedia.pdf>

سونه، پ. و فصیحی، ف. (دسامبر ۲۰۱۱). در آسمان‌های ایران، جنگ برای کنترل ماهواره. وال استریت ژورنال. <http://online.wsj.com/article/SB10001424052970203501304577088380199787036.html>.

توفیقیان، ا. (۲۰۱۲). ایرانیان بعد از فرار از ایران محاکمه می‌شوند: چالش حقوق بشر در استرالیا. مقاله ارائه شده در

کنفرانس آی‌ای‌ای‌بی، دانشگاه کالیفرنیا در لس‌آنجلس، ایالات متحده آمریکا. خلاصه مقاله در
<http://www.iranianalliances.org/conf2012abstracts>.

وژیزاک، م. و اسمیت، ب. (۲۰۱۳). آیا سیاست توییت می‌شود؟ استفاده جوانان ایرانی از رسانه‌های نو در ۲۰۱۱. رسانه نو
و جامعه.